

В.А. Жадько

ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОД КОГНІТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Запорізький державний медичний університет

Ключові слова: філософія, педагогіка, когнітивна педагогіка, метод.

Обґрунтовано думку про філософію як основу методології когнітивної педагогіки.

В.А. Жадько

Философия как метод когнитивной педагогики

Ключевые слова: философия, педагогика, когнитивная педагогика, метод.

Обоснована мысль о философии как базисе методологии когнитивной педагогики.

V.A. Zhadko

Philosophy as a method of cognitive pedagogics

Key words: philosophy, pedagogics, cognitive pedagogics, method, language, reasoning, wordreasoning

Idea about philosophy as basis of cognitive pedagogics method has been based in this article.

МЕТА РОБОТИ

Розкрити пізнавальний потенціал філософії як навчальної дисципліни, що враховує психолінгвістичний потенціал текстів, адже мова – це голос народної душі, дім її духовно-пізнавального буття. Вона ж у вигляді текстів і є матеріалом для її дослідження засобами методології аналітико-синтетичного мислення.

Для когнітивної педагогіки найважливішими на чуттєвому рівні пізнавальними інструментами є методи емпатії, змістовно-сміслового та символічного бачення [1]. Але саме ці методи від самого виникнення філософії властиві їй як матері наук. Готуючи майбутніх науковців як докторів філософії з різних галузей знань, варто про це нагадати медичній громадськості. Так, нагадати, адже, на превеликий жаль, години на викладання цього материнського предмету постійно скорочуються.

Філософія, закликаючи людину до самопізнання, виходить з єдності людини і світу. Це фактично визнання вихідної емпатії в існуванні буття, коли воно втілене в тіло людини не лише тілом матерії, але, що важливіше, всім своїм смисловим змістом, представленим символічним світом текстів. Звідси й понад тисячоліття (включно по V ст. н.е.) назва вчених – філологи або математики, які за світом символів бачать світло законів світобуття. А вони ніщо інше як інформація, що, з одного боку, має предметно-речові форми, з іншого, є їх внутрішньою сутністю, випромінюваною назовні у вигляді польових явищ, яким пізнавальне мислення надає статусу математичних формул. Сама смислова семантика терміну *інформація* вже є методом, що налаштовує людину до переходу від світосприйняття на основі органів відчуття до світопізнання за допомогою абстрагуючої діяльності мислення. Тобто, *явлене у просторово-часових формах*

буття постає як явлення формули, схеми, графіку, діаграми, інших символічних результатах.

Філософія якраз і виникла як наслідок мовно-інформативного явлення душі, тобто в якості психолінгвістики. Тому філософи не потребували й нині не потребують для своєї когнітивної діяльності якихось предметно-речових об'єктів. Їм потрібні свобода думки, мислення, обміну думками. Для розвитку навичок мислення їм потрібно, щоб суспільство мало можливість для вільного обміну змістом своїх душевних переживань, оскільки саме мова виражає їх смислову завантаженість. Тому філософія – це любов до мудрості, до знань, фактично – до мови як адекватного репрезентанта об'єктивної природи речей. Вона, за визначенням Аристотеля, є процесом «мислення про мислення», що проходить кожного разу, коли відбувається знайомство зі змістом праць тих мислителів, які присвятили своє життя пізнанню.

Про те, що філософія є модусом психолінгвістики, свідчать душевні стани, за наявності яких вона набуває пізнавального статусу. Це, насамперед, втрата душевної рівноваги під впливом непереборного для кожної людини бажання знайти відповідь на питання про сутність явищ природи, що її викликали, але яку необхідно відновити. І виявляється, що диво існує не у вигляді ефекту швидкодії: сказав слово і бажання здійснилось, а у вигляді входження свідомості людини в просторово-часовий вимір буття, виражений не скільки у його предметно-речових формах, стільки у формулах. Тому до слова вже дослуховуються не як до процесу звучання, а процесу, в якому потрібно знайти значення.

Нинішня конференція – свідчення того, що обмін знаннями, інформацією є проявом мислення про мислення. Це процес

філософування як прояв дива спілкування, виведеного за межі безпосереднього сприйняття її учасників. Адже сприймаються, якщо це теле- чи аудіокомунікація, ідеальні сутності, дотик до яких, з одного боку, чуттєвий, емпатичний, з іншого, смисловий, когнітивний, психолінгвістичний. Все згідно вислову Р. Декарта: «Cogitoergosum» – «Я мислю, отже, Я існую». Де мислення – це водночас мовомислення, голос і логос Буття.

Для розуміння сутності філософування потрібно прийняти саме психолінгвістичний характер спілкування між людьми. Тобто, мова, з одного боку, це внутрішній душевний стан людини як суспільної родової (народної) істоти, з іншого, вона є матеріальним в розумінні об'єктивним носієм і арсеналом мислення. Не випадково, що основні світоглядні типи свідомості, якими є міфологія, релігія та власне філософія, свою мотиваційну силу проявляють в якості методології світо- і самопізнавального мислення. Це чітко виразилось в тому, що будь-яке мовне спілкування має на меті прояснення *смислу* слів, а це вже перехід до пізнавально-інформативної передачі знань про об'єкти обговорення засобом розкриття в лексиці мови тих *мислей*, *думок*, того *розуму*, для якого звучання мови лише засіб, а мета – передати внутрішній сенс, внутрішні почуття людини іншій людині, оскільки самі по собі почуття індивідуальні – їх не можна передати. Існує лише один-єдиний метод – виразити їх в осмисленій формі.

Трансляція знань ускладнюється тим, що будь-які ідеї виникають як ідеї, що виникли в душевному просторі людини. Для їх адекватної передачі потрібно бути свідомим того, що почуття передаються засобами мови як водночас засобами емпатії. Людина як соціальна істота бажає бути почутою, бажає мати співчуття, тому використовує мову музично-поетичну. Звідси насолода музичними мелодіями і поезією як засобами емпатії, оскільки досягається *співчуття*, почуття вимушені співати й римувати, щоб їх почули інші. Так виникає музично-поетичне мовомислення як найефективніший засіб налаштування людських спільнот на єдність.

Звідси визначення мислення Л. Фейербахом: «Почуття говорять все, але, щоб зрозуміти їх вислови, необхідно пов'язати їх. Взаємопов'язано читати Євангеліє почуттів – означає мислити» [4]. Додамо до цього суттєве його уточнення: «Позбавлена мислі чуттєвість зупиняється на окремому явищі, пояснює його без розмірковування, без критики, без дослідження, без порівняння з іншим явищем, пояснює безпосередньо через саму себе; мисляче споглядання пов'язує різного роду чуттєві факти, які нібито не мають поміж собою нічого спільного, загального, в одне ціле, у взаємозв'язок, і людина *мислить* тільки тоді, коли вона піднімається до такого взаємопоєднання чуттєво сприйнятого» [5].

Для наукового мислення вже в античну добу виникла діалектика як метод ведення діалогу чи полілогу, за якого потрібно спільними зусиллями дійти консенсусу відносно змісту використовуваних слів. А це вже надання їм статусу загальних понять як носіїв внутрішніх об'єктивних значень, всього лише втілених в об'єктах матеріально-речового буття. З'являється психолінгвістика як пошук цих смислів

засобами герменевтики. Видатний мислитель ХХ ст. М. Гайдеггер, говорячи про давньогрецьку мову, зазначав, що в ній «вимовлення деяким дивовижним способом одночасно є те, що воно називає. Коли ми чуємо грецьке слово грецькою мовою, ми безпосередньо йдемо за промовленим ним змістом. Те, що воно викладає, знаходиться перед нами. Завдяки грецькою мовою почутому слову, ми знаходимось безпосередньо біля самої перед нами покладеної речі, а не біля одного лише значення слова» [3].

Звичайно, що це властиво мові кожного народу. Проте всі народи, які формували свій душевний і духовний простір засобами своїх мов, вимушені були запозичувати ту термінологію, яку вони зустрічали в мові тих народів, які вже стали на шлях само- і світопізнання. Тобто, тут потрібна була трансляція не лише звучання, що часто набувало певних фонетичних і граматичних змін, але й значення, яке мало зберегтись. Звідси необхідність вивчення не тільки іноземних мов, але й історії народів, які витворили певну соціально-духовну реальність і позначили її певним словом. Якщо такої реальності в народах, що запозичують, немає, потрібні значні зусилля для входження в стихію мови донорського народу. Це і є емпатія – перевтілення в душевні й духовні смисли інших народів, виражені органічною для них лексикою. Якщо разом з трансляцією термінів відбувається також трансляція зазначених смислів, досягається не лише розуміння значень, але й соціально-духовне зближення народів.

Проте тут на заваді стоїть захисна функція народуреципієнта. Її зміст виражений відомою гіпотезою Сепіра-Уорфа, згідно до якої «мова нав'язує людині норми пізнання, мислення і соціальної поведінки: ми можемо пізнати, зрозуміти і здійснити тільки те, що закладено у нашій мові» [2]. Ось це нав'язування і є прояв примусової сили слова. «Слова, проголошені одним, невідворотним, «роковим» чином визначають поведінку другого, якщо тільки не наштотується на негативну індукцію, контрсугестію, що зазвичай шукає опору в словах третіх осіб або ж оформлюваних за такою людиною. У чистому вигляді сугестія є мовлення мінус контрсугестія. Остання на практиці іноді виражена з повною силою, але іноді в пониженої мірі – в оберненої залежності від ступеня авторитету особи, яка є джерелом сугестії» [2].

Б.Ф. Поршнев, на твір якого «Про початок людської історії» ми щойно послались, як і лінгвістичні науки взагалі, розглядав мову як засіб комунікативної змістовно-смислової соціалізації, основу соціальної психології. Але вважав, що вона буде неповною, якщо не буде розглядати соціальні психічні явища. Як не дивно, але «ненормальність» в аспекті психології – це ненавіюваність. Таке визначення справедливе для будь-якого суспільства, будь-якої епохи. Що саме навіюється, які саме норми поведінки, мови і мислення – це історично змінюється» [2]. Тому саме мова і мислення соціалізують людину, роблять з неї суб'єкта суспільства як носія філософського рівня свідомості, суб'єкта мовомислення. Навпаки, нерозвиненість мови асоціалізує людину, наближаючи її до палеоантропів і

нижче в біологічній еволюції тварин, які, хоча й ведуть стадний спосіб життя, але це сукупність особин в обмеженому просторі, а не щось соціальне, не цілісне. Про це свідчать психічно хворі люди, спосіб поведінки яких нагадує поведінку палеоантропів і ще нижчих тварин. Вони неконтактні, або, що те ж саме, не піддаються навіюванню засобами мовомислення, закриті для взаєморозуміння і злагоди з іншими якимись маніакальними заборонами. «Тварини, навіть у стаді, є перш за все індивідуальними організмами. Людина, навіть в усамітненні, є перш за все носієм друго-сигнальних впливів і тому соціального досвіду і соціальної історії» [2].

Тут можемо перейти до проблем, з якими зіштовхується професорсько-викладацький склад вишів. Справа в тому, що випускники загальноосвітніх навчальних закладів в основному орієнтовані на досить жорстку кореляцію лексики з предметно-речовою об'єктною сферою буття. Такий тип свідомості не дає можливості перейти до пізнання об'єктивних законів буття через феномен не навіюваності на об'єктивне, загальне, необхідне, внутрішньосутнісне як їх (законів) ознаки. Звідси прояви асоціальної свідомості й асоціальної поведінки, причиною чого є їх визначеність межами просторово-часових вимірів буття, а не безмежністю наукових понять. Завдання вищої школи якраз полягає в тому, щоб підняти рівень розуміння від об'єктивних просторово-часових визначень буття до об'єктивних, від впізнання об'єктів до їх пізнання.

Найбільше до подібного рівня свідомості людини піднімає філософія. Її образно-метафоричне визначення в якості «матері наук» має своє виправдання в тому, що вона найбільше розвиває пізнавальну здібність людини тим, що пропонує методологію входження з тіла матеріально-речового до ідеальної безтілесності об'єктивного. У статті «Слово» М. Гайдеггер зазначав: «Яким же воно було? В самій мові була явлена близькість божества. Мова допускала собі мовитись тому, на що погляд промовців був спрямований, тому що ще раніш цього воно вже осяяло їх. Таке осяяння вводило промовців і слухачів у *безкінечну* глибину суперечок між людьми і богами. ...Де не вистачає слова, там немає речі. Лише наявне у віданні слово наділяє річ буттям» [4]. У зв'язку з цим, «мислення, як відповідність сущому, знаходиться на службі у мови... Чому? Тому, що без достатнього осмислення мови ми ніколи по-справжньому не визнаємо, що таке філософія в якості означеної відповідності, що таке філософія як особлива манера оповіді» [3].

Особливість філософії як «особливої манери оповіді» в тому, що вона налаштовує людину на постійне сутнісне спілкування з досвідом пізнання, з його історією. Тому вона являє собою постійну *присутність* у царині об'єктивного, отже, формує погляд сучасника на об'єкти сприйняття під таким *сутнісно визначеним* системою взаємопов'язаних понять кутом

зору. «Коли ми філософуємо? Лише тоді, коли вступаємо в спілкування з філософами. Це передбачає, що ми говоримо з ними про те, що вони обговорюють. Це проговорювання один з одним того, до чого, власне, знову і знову як до одного й того ж звертаються філософи, є мова, мова як діалог».

Чути один одного ми можемо тільки тоді, коли за звучанням мови будемо налаштовувати свою свідомість на розкриття її значень, її *смилив*, адже вона – єдиний і невичерпний арсенал *мислення*. Інший видатний філософ і мислитель Гегель цілком слушно відзначав, що об'єктом науково-пізнавального дослідницько-пошукового мислення є те, в чому воно явлене людині, зокрема в писемних текстах. І навпаки, не те, в чому його немає – в об'єктах сприйняття. Тому завданням науковців має бути невпинне намагання долучити студентство до текстів, до втілення в них, до вироблення любові до них з метою знаходження в них, а не в об'єктах сприйняття, об'єктивного розуму буття. Для цього слід засвоїти філософську аксіоматичну істину, яку досить часто природознавці, в тому числі й представники медичної науки, намагаються або доводити, або ж просто ігнорувати, згідно якої «людину творить мова» і праця над нею, а не на виробництві, результатом якої є знаходження в ній законів буття. Адже саме буття в його об'єктному сприйнятті ніколи не може стати універсальним предметом дослідження сутності об'єктивного. Органи відчуття справді не можуть охопити неохопне, а мислення, аналізуючи мову Буття, презентовану різними фізичними полями, починаючи з фізики звуку, здатні. Досягнення сучасної інформаційної технології якраз і є прикладом такого спілкування, не обмеженого, як відзначав Святий Августин ще у IV ст. н.е., привидами простору і часу.

ВИСНОВКИ

Адекватна трансляція знань потребує вироблення у їх носіїв об'єктивного способу життя, адже людство в усі часи потерпає від суб'єктивізму. Найбільше сприяє його подоланню постійне перебування в стихії аналітико-синтетичного мислення, оскільки його зміст позбавлений оціночних суджень, джерелом яких є органи сприйняття. В цьому суть пізнавально-когнітивної функції філософії як процесу мислення про мислення, в полі зору якого об'єкти сприйняття трансформуються в об'єктивне знання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Коляда М.Г.* Когнітивні методи навчання фахівців із захисту інформації / *М.Г. Коляда.* // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2009. – №2 (5). – С. 19–21.
2. *Поринев Б.Ф.* О начале человеческой истории / *Б.Ф. Поринев.* – М., Мысль, 1974. – 542 с.
3. *Хайдеггер М.* Что это такое – философия? / *М.Хайдеггер.* // Вопросы философии. – 1993. – №8. – С. 112–123.
4. *Хайдеггер М.* Время и бытие / *М.Хайдеггер.* – М.: Политиздат, 1993. – 482 с.

Відомості про автора:

Жадько В.А., д. філос. н., професор, зав. каф. суспільних дисциплін ЗДМУ.

Поступила в редакцію 17.10.2012 г.